

VÄGEN TILL EN RIKARE ARBETSGEMENSKAP

av

Lotta Victor

VÄGEN TILL EN RIKARE ARBETSGEMENSKAP

av

Lotta Victor

Innehåll

Förord	3
Svenska för invandrare - ett belysande exempel	5
Varför detta pilotprojekt	5
Så här gjorde man	6
Med blotta ögat	8
Integration i ett arbetslivsperspektiv - idag	10
Utforskande och kurs på samma gång	11
Att utforska tillsammans - Research Partnerships	13
Effektivare process för deltagare, lärare och forskare	15
Lärande och lärklimat	17
Vad har vi kommit fram till?	18
Verksamma krafter	20
Tillit	20
Att kunna se sig själv i en annan situation	20
Igenkännande	22
Att efterfråga	22
Något man gör själv	23
Kraften i det reflekterande samtalet	23
En rikare arbetsgemenskap - hur?	25
Bilaga - Suggestopedins grundteser	27
Litteraturtips	30

OM FÖRFATTAREN OCH SAMARBETSDYNAMIK

Lotta Victor är fil kand i medie och kommunikationsvetenskap samt arbetsorganisation och arbetspsykologi, och har sedan 1993 arbetat med Samarbetsdynamik, först som kunskapare, abonnemangsansvarig och numera som anställd projektledare för frågor som rör organisationens mänskliga sida med särskilt fokus på lärprocesser. Lotta har också intresserat sig för kvalitetsarbete i högre utbildning och har bland annat som studentrepresentant bidragit till att belysa dessa frågor på Högskolan Trollhättan/Uddevalla. Lotta har skrivit en mängd rapporter inom sina områden. Denna rapport är resultatet av ett uppdrag som projektledare för ett genuint "research partner- ship projekt".

Samarbetsdynamik är ett fristående kunskapscenter för Organisationens Mänskliga Sida. Kunskapscentret erbjuder lär- och utvecklingsmöjligheter för att studera och utforska de nya arbetsformer som i dag är nödvändiga inom samhälle och arbetsliv. Som grund för denna utveckling driver centret olika kunskapsprojekt baserade på research partnerships . Erfarenheter från dessa projekt leder sedan till olika program för utveckling av professionellt kunnande för de olika yrkesgrupper som berörs av de nya kunskaper som växer fram.

Kunskapscentret driver sedan nio år ett nationellt kunskapsabonnemang där ett nätverk av 200 abonnenter från hela landet deltar i erfarenhetsutbyte genom sk utvecklingsdagar och därmed bidrar till kunskapsgenereringsprocessen. I abonnemanget har hittills 53 rapporter publicerats. Kunskapscentret tar också emot personer som vill avsätta tid för att djupare studera, praktisera och lära om moderna arbetsformer för en senare karriär i arbete och samhälle. Vi har kallat dessa personer kunskapare. Kunskapare förväntas avsätta viss tid för studier på Restad Gård i Vänersborg men formerna för samarbetet med centret är annars mycket fria och flexibla.

Förord

I vårt abonnemang har deltagarna på våra utvecklingsdagar om och om igen tagit upp frågan om hur man kan snabba upp inträdesprocesser. Med inträdesprocesser menar vi då tiden från det att en person som är okänd med en viss verksamhet blir produktiv och också accepterad som fullvärdig och respekterad medarbetare i gemenskapen. Denna fråga har många variationer. Det kan röra sig om kvinnor som skall etablera sig i nya karriärer, det kan röra sig om ungdomar som skall kunna komma in i arbetslivet, det kan röra sig om personer med nya kunskaper och erfarenheter som skall nyttiggöras, det kan vara introduktion för nyanställda, det kan vara att lära ”gamla hundar sitta” eller problem med att integrera invandrare i arbetslivet. Diskussionen slutar ofta i att man skyller på någon eller varandra.

Vi tror kanske att alla har rätt men att problemet är omöjligt att lösa för en enda part. Det krävs en samverkan och en samsyn för att nå resultat. Därför är det just en sådan fråga som lämpar sig att belysa med ”research partnership”, dvs vårt sätt att forska.

I det moderna arbetslivet ställs vi inför helt andra svårigheter än de som vår sociala infrastruktur egentligen är uppbyggd för att klara av. I det traditionella industrisamhället kunde man tex räkna med långa inkörningstider och lång anställning. Man hade låg rörlighet. Man kunde också räkna med att baskunskaper och yrkeserfarenhet från ett ställe var direkt tillämpliga på ett annat. Det var lätt att precisera kunskaps- och erfarenhetskrav. Man visste vad man skulle lära ut och

vad som behövdes. I dag är kompetenskraven högre och mer diffusa och inträdesprocesserna måste gå snabbare.

Ett företag som länge brottats med detta problem var Albany Nordiskafilt som tyckte att man provat allt för att skapa en bättre situation och ökad arbetsgemenskap med sina många invandrare. Problemet förvärrades av att många av dem talade mycket dålig svenska. De kurser man erbjöd hade inte räckt till. Det var ofta svårt för medarbetarna att avsätta den tid och kraft som behövdes för att nå resultat.

I samarbete med Albany Nordiskafilt startade vi därför ett kunskapsprojekt som syftade till att konkret på plats demonstrera effektiva lärprocesser. Vi hoppades att en sådan demonstration i kombination med research partnership skulle göra det möjligt att få syn på principerna för den lärprocess som måste till.

Syftet var således inte att visa på en bestämd lösning på problemet eller en utbildningsmetod med vilket det kunde elimineras, eftersom vi inte tror att det finns någon sådan, utan istället att underlätta för var och en att finna sin egen väg utifrån en större insikt om effektiva lärprocesser. Vi hoppas därför att Ni som läsare av denna rapport skall kunna hitta sådana nya infallsvinklar på era speciella inträdesprocesser.

Ett hjärtligt tack till alla som medverkat. Alla fina deltagare som vi lärt oss så mycket av. Galvarino Gallardo från Industrifacket som varit ett stort stöd. Anders Stegmark utan vars insats projektet inte hade blivit av och så förstås sist men inte minst Karin Eklund som gjort det möjligt att på plats synliggöra hur effektiva lärprocesser startar, utvecklas och underhålls. Resultatet har slagit alla med häpnad.

Restad Gård den 23 april 1996

Bengt-Åke Wennberg och Lotta Victor

Svenska för invandrare - ett belysande exempel

På Albany Nordiskafilt har genomförts en utbildning med syfte att skapa förutsättningar för en grupp invandrare att lättare kunna använda svenska språket i arbetet. Projektet har genomförts som ett pilotprojekt med avsikt att pröva om ett okonventionellt angreppssätt (suggestopedi) kan vara användbart för att få till stånd ett effektivare samspel mellan olika språkgrupper på arbetsplatsen. Det är erfarenheterna från detta projekt som skall beskrivas i denna dokumentation. Dessa erfarenheter är tillämpliga i alla lärsituationer och är inte begränsade till språk- eller invandringsproblematik.

Varför detta pilotprojekt?

På Albany Nordiskafilt, men också på många andra arbetsplatser inom industrin, har man på senare år som ett led i strävan att öka produktiviteten genomfört förändringar både i arbetsformer och organisationsformer. Dessa förändringar har inneburit att arbetet i större utsträckning än tidigare bygger på samarbete i arbetsgrupperna. Arbetsgruppen planerar, genomför och ansvarar själv för arbetet och som en följd av detta blir kommunikation människorna emellan ett avgörande och mycket viktigt inslag i arbetsprocessen. Produktiviteten bygger på att man utnyttjar alla erfarenheter under arbetet. Samordningen sker genom att man förstår varandras strävan och sitt eget bidrag till det gemensamma resultatet. Effektiviteten uppstår genom ökad handlingsfrihet så att man kreativt kan välja samarbetsmönster som tillfredsställer flera ambitioner samtidigt.

Samarbetet ordnas så att man tryggt kan pröva och lära det man behöver erfarenhet av - växandet blir på så sätt sin egen motivation. I beskrivningen som ligger till grund för det nu genomförda projektet "svenska för invandrare" står följande att utläsa:

"Att genomföra en utbildningsinsats på Albany Nordiskafilt AB och samtidigt dokumentera arbetet så att kunnandet blir tydligt, möjligt att förstå för en icke-pedagog och därmed också möjligt att sprida till arbetsplatser med liknade svårigheter."

Med "kunnande" i texten ovan menas det stöd som en god pedagog ger till läroprocessen och läroklimatet som också andra personer utan pedagogisk kunskap skulle kunna ge och därmed i arbetssituationen som sådan bidra till att medarbetarna lättare kunde tillägna sig svenskan. Med "liknande svårigheter" menas den komplikation som kan uppstå i arbetet också på andra arbetsplatser som följd av att man i dag kräver en mer omfattande kommunikation och förståelse i arbetet än man gjorde tidigare vilket också ställer större krav på användningen av svenska språket. Kravet på resultat som ställdes före kursen var att medarbetarna

"...skall ha lärt sig den svenska som krävs för att de tillfredsställande skall kunna delta i kommunikationen på arbetsplatsen och läsa svenska skrifter och arbetsunderlag." (Ur Svenska för invandrare genom suggestopedisk ansats, Samarbetsdynamik AB 1995)

Så här gjorde man

Av praktiska skäl genomfördes projektet som en kurs i svenska. Utbildningen var förlagd till tisdag- och onsdagseftermiddagar och omfattade 80 timmars undervisning. Deltagarna måste genomföra kursen

på icke arbetstid. Eftersom de flesta arbetar fem-skift betydde detta att man ibland gick till kursen under tid som man sedan måste arbeta in och ibland på tider när man egentligen skulle sova eller passa barn. Deltagarna har i första hand kommit från division formning och från avdelningarna splitsning och väveri. Kursen pågick från januari till april 1996. Under tretton veckor, varje tisdag och onsdagseftermiddag har således kursdeltagare, lärare och forskare träffats.

De språkgrupper som funnits representerade i gruppen av kursdeltagare har varit spanska, serbokroatiska, kinesiska, franska, arabiska och vietnamesiska. Flera av kursdeltagarna har förutom sitt modersmål och svenska varit flerspråkiga. Under intervjuer som gjordes med alla kursdeltagare före kursens start framkom att deltagarna inte var nybörjare i svenska när kursen startade men samtliga upplevde att de behövde behärska svenska språket bättre både i sitt arbete och i samhället i övrigt.

Kursen är uppbyggd kring fyra viktiga grundstenar - att prata svenska, att läsa svenska och att lyssna på och förstå svenska. Huvudsakliga syftet med undervisningen är att kursdeltagarna efter kursen bättre skall kunna förstå (lyssna) på svenska samt öka sin förmåga att själva tala svenska. Den beskrivning vi här gör av vad som hände under kursens gång har sin utgångspunkt i vad kursdeltagarna i intervjuer uppger att de upplevt och i intervjuer med personer i deras omgivning.

Kursen har genomförts av Karin Eklund och Lotta Victor. Karin har ansvarat för undervisningen. Karin Eklund är fil mag i engelska, franska och pedagogik och har sedan många år tillbaka praktiserat det suggestopediska förhållningssättet i sin lärargärning. I en bilaga till denna rapport har vi samlat några för detta projekt relevanta uttalanden och citat om suggestopedin från Karin och från suggestopedisk litteratur för att läsaren skall kunna orientera sig om vad Karin gjort. Lotta Victor är fil kand i medie- och kommunikationsvetenskap samt

i arbetsorganisation och arbetspsykologi. Lotta är anställd i Samarbetsdynamik AB och arbetar där som projektledare för frågor som rör organisationens mänskliga sida med särskilt fokus på läroprocesser. Lotta Victor har ansvarat för utforskandet genom att aktivt delta och följa undervisningen och dess konsekvenser för arbetet utanför.

Med blotta ögat...

Redan efter några veckor märktes tydliga förändringar hos kursdeltagarna. Från att från början suttit tysta och avvaktande började man samtala allt mer, både under kurstillfällena och i det dagliga arbetet. I arbetet utanför kursen visade sig många synliga tecken på dramatiska förändringar.

En landsman till några av kursdeltagarna, som själv inte gick kursen berättade att han och landsmännen under kursens lopp började tala svenska med varandra - inte modersmålet som brukligt var. Han märkte att hans landsmän inte bara ville och vågade använda det svenska språket i större utsträckning än tidigare utan att man också talade bättre svenska.

Den närmaste chefen till en annan av kursdeltagarna berättade om hur hon kunde se tydligt att hennes medarbetare inte bara deltog utan också själv började ta initiativ till att samtala med sina svenska arbetskamrater - något som var mycket ovanligt då brukligt var att man mest umgåtts med människor med samma modersmål tidigare.

En chef vittnar om hur hans medarbetare som gått kursen numera själv tar tag i saker som han tidigare låtit andra göra för honom, till exempel ringa viktiga telefonsamtal, föra sin egen talan på möten osv. Arbetskamrater, arbetsledare och teknisk personal lade märke till att

kursdeltagarna efterfrågade information och kunskap på ett annat sätt än förr. Man ville aktivt få ord på detaljer, teknik och fenomen i arbetet.

På ”examen”, dit kursdeltagarna bjudit in sina närmaste chefer - deltog alla kursdeltagarna i ett samtal, på svenska, om kursen och vad den inneburit. En av kursdeltagarna ställde sig också upp och höll ett tack-tal på flytande svenska. Alla dessa observationer utanför kurslokalen visar tydligt att något har hänt under kursens gång som starkt underlättat deltagarnas användning av svenska språket. Hur kunde det bli så? Vad är det som har hänt som gett effekter som dessa?

Dessa exempel från verkligheten har valts för att visa att syftet med denna studie inte är att klarlägga att deltagarna starkt förbättrat sin användning av svenska språket. Detta har blivit alldeles uppenbart under kursens gång. Denna dokumentation av projektet syftar istället främst till att beskriva hur detta dramatiska resultat blivit möjligt, vad som skett och innebörden i vad som skett under kursens gång på ett sådant sätt att andra, som i sitt arbete berörs av språkförbistring eller integrationsproblem kan använda kunskapen i sitt eget arbete och utifrån sina egna förutsättningar kan förstå vad som hänt.

Integration i ett arbetslivsperspektiv - idag

Ordet integration enligt ordboken leder tanken till sammansmältning eller sammanslutning. Idag används ordet ofta med en underton av att det är någon eller något som skall integreras i något annat, att det är en av parterna som skall anpassa sig till något annat. Mot bakgrund av arbetslivets utveckling mot mångkunnighet, flexibilitet, samarbete osv finns det anledning att fördjupa förståelsen kring vad integration är och hur det går till. Integration i detta perspektiv bygger på ett jämbördigt förhållande mellan parterna. Behovet av integration handlar om mycket mer än invandrarnas roll på arbetsmarknaden. Det omfattar också att kunna integrera ny teknik och nya kunskaper men också, och minst lika viktigt, mellanmänsklig integration. Chefernas och de underställdas kunnande måste korsbefrukta varandra, tjänstemännens erfarenheter och kunskap måste integreras med äldre och yngre medarbetares kunnande.

Integration i detta perspektiv - det mellanmänniska - handlar om att ur de individuella erfarenheterna åstadkomma gemensam kunskap. Den gemensamma kunskapen i detta fallet är inte någon statisk allomfattande bild av hur det är, som förutsätter att alla är överens om hur det är. För det kan vi aldrig vara.

Den gemensamma kunskapen i detta perspektivet består snarare i en förståelse för den andres erfarenhet och för den andres sätt att se på saken. Denna förståelse är förutsättningen för att man i nästa steg - ur den gemensamma kunskapen - kan ta beslut och agera på ett sätt

som bidrar till den önskade utvecklingen och som inte förstör eller saboterar andras bidrag till verksamheten.

Hur gör man gemensam kunskap av individuella erfarenheter? Svaret på frågan varierar förstås beroende på vem som ställer den och på sammanhanget den ställs i. Erfarenheterna från Albany Nordiskafilt ger dock ledning om, för den som är intresserad, vad som är verk samma krafter i integrationsprocessen.

Utforskande och kurs på samma gång

I offerten för projektet kan man utläsa följande:

”Uppdraget avser att samtidigt med utbildningen förändra samspelen mellan medarbetare och arbetsplats på ett sådant sätt att språkinläring kan bli en naturlig del i arbetet. Den kunnsighet man på detta sätt förvärvar skall bilda en naturlig bakgrund till en framtida effektivare integrering mellan medarbetare och arbetsplats även inom andra områden. Projektet läggs därför upp så att det blir möjligt att dokumentera erfarenheterna av detta integreringsarbete så att denna kunnsighet kan spridas vidare till andra avdelningar i företaget...” (Ur Offert för genomförande av projekt 9501 Svenska för invandrare)

Det som till synes kan låta okonventionellt i upplägget av detta projekt, där man knyter en forskare till en praktiker för att förstå en process, är egentligen ett sätt att forska på lärprocesser som uppstod redan under 40-talet genom Kurt Lewin.

Det speciella försök som genomfördes bland annat av Lewin för Connecticut Interracial Commission 1947 resulterade i upptäckten att lärande och utforskande kunde effektiviseras om man använde sig

av den potential som låg i att pedagoger, forskare och kursdeltagare tillsammans utforskade vad som skett i de lärsituationer man befann sig i och gemensamt analyserade hur lärandet uppstod. På samma sätt som då har vi försökt att använda Karins suggestopediska ansats för språkinläring, forskningsprocessen, deltagarnas lärande och omvärldens observationer som en viktig potential för bättre förstå lärandets ingredienser.

Denna dokumentation är således ingen utvärdering på så sätt att den syftar till att säga något om kursens resultat. Kursdeltagare och deras medarbetare är själva bäst lämpade att ta ställning till hur den språkliga utvecklingen gått. Dokumentationen är istället resultatet av den utforskandeprocess som alla berörda, kursledning, kursdeltagare och forskare varit inbegripna i samtidigt som kursen pågått och som syftar till att visa på de nya möjligheter för lärande i arbetet som växer fram ur projektet, de nya möjligheter som öppnar sig för omgivning och ledning att stödja en fortsatt lärprocess och visa hur integreringsfrågor inte behöver leda till problem utan kan bli en positiv erfarenhet för alla.

Men varför göra det så krångligt? Varför inte göra som man brukar göra en utvärdering? Poängen ligger i vilken sorts kunskap som man vill få fram. Kunskap kan vara hur sann och relevant som helst men fyller ingen funktion om den inte kan användas av den som tar emot den. Frågan är således för vem gör man utforskandet; samt vad för sorts kunskap är användbar för denne? Kunskap som skall vara användbar i praktiken måste kunna beskrivas med en sådan precision att den i de mest skilda situationer leder till att den som skall använda den kan göra en effektivare insats.

Att kursdeltagarna säger att de lärde sig på grund av att vi använde olika färger på pennorna vi skrev med är visserligen sant men är exempel på en sorts kunskap som inte är tillräckligt precis eftersom användning av olika färger inte omedelbart leder till bättre inlärnings-

resultat. Självfallet är det något mer än färgglada pennor som skapade det kraftiga lärandet i den aktuella gruppen deltagare. Det är detta ”mer” som i denna skrift skall beskrivas.

Att utforska tillsammans - Research Partnerships

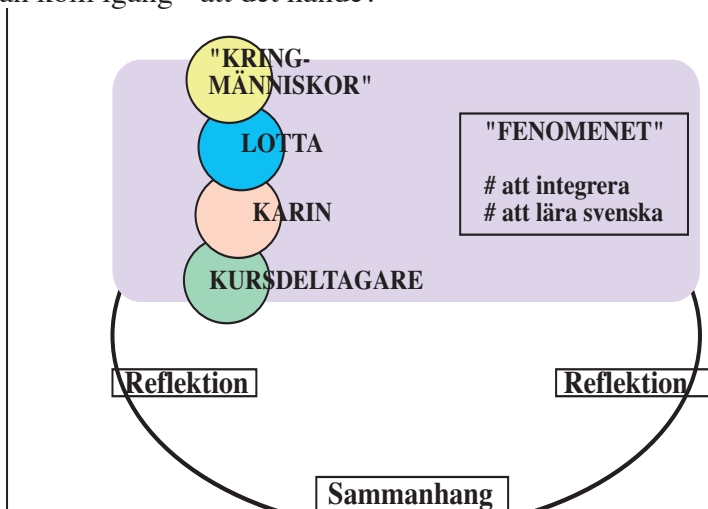
Research Partnership är en form för forskning som utgår från att man skapar en speciell samarbetsrelation. Man forskar med och för människor istället för om människor. Arbetsformen har i Kurt Lewins tradition utvecklats bl a av Dorothy Stock Whitaker vid Universitetet i York.

Det är i relationen mellan människor, mellan de som vill utforska något och forskaren som hjälper dem med detta som ny kunskap, om i detta fallet läroprocesser och integrering, kan växa fram och få grogrund. Genom att kunskapen är eftersökt av de som medverkar i utforskandeprocessen blir den också tillgänglig och uppenbar under processens gång och ibland till och med tillämpad innan projektet har avslutats.

Utgångspunkten för forskning på processer av denna typ är att människors handlande bygger på föreställningar om hur något skulle kunna vara annorlunda än vad det är. "Jag skulle vilja kunna tala bättre svenska än vad jag kan idag...".

Formen Research Partnerships, i fortsättningen förkortat RP, är således särskilt användbar om det gäller att djupare förstå och utforska samverkansprocesser som bygger på människors självständiga handlande. Att lära ett nytt språk och praktisera det är ett utmärkt exempel på en sådan självständig handling. Genom RP synliggörs också det sammanhang som medverkande personer måste ha insikt om för att förstå och realistiskt tolka hur det i enskilda detaljer blev som det

blev när man gjorde som man gjorde. Hur kom det sig att man på 80 timmar kunde lära sig att tala bättre svenska? Vad var det som gjorde att man kom igång - att det hände?

Ovanstående figur förtydligar hur forskningsprocessen i detta fall sett ut. Med "kringmänniskor" avses de medarbetare till kursdeltagarna som i sitt dagliga arbete träffar och arbetar tillsammans med dem och som därmed också berörs av problematiken kring att kunna kommunicera sina tankar och erfarenheter kring arbetet.

Forskarens roll är att på basen av tidigare erfarenheter och vetande om läroprocesser samla information, bearbeta den och presentera den så att den blir användbar för en vidare krets av människor. På så sätt kan erfarenheterna och kunskan lyftas fram och beskrivas på ett sätt som inte bara gör den sann utan också rimlig och användbar.

För att kunna kondensera erfarenheter och informationer till användbar och precis kunskap krävs av forskaren förmåga att göra goda kvalitativa analyser av vad som hänt. En förutsättning är emellertid också att forskaren har tillgång till ett djupt kunnande om fenomenet, i detta fall läroprocesser, och dessutom har möjligheter att tillsammans med

en samspelt grupp forskarkollegor med olika perspektiv bearbeta och analysera sina observationer och beskrivningsmodeller. I detta fall har Samarbetsdynamik AB med sina medarbetare och sitt nätverk fungerat som ett sådant stöd, som "think tank" och som kreativ forskarmiljö.

Effektivare process för deltagare, lärare och forskare

Genom att RP integrerar både kurs- och utforskandeprocesserna skapas ett dubbelt lärande som effektiviserar både forskningen och kursen. Att utforskandet sker under kursens gång, tillsammans med de inblandade, i detta fall både kursdeltagare och människor kring dem, arbetskamrater och arbetsledare - har en klagörande effekt. Forskarens frågor bidrar till att fokusera på, inte enbart vad man lär utan också hur man lär. En allt bättre insikt om vad det är som gör att man lär effektiviserar läroprocessen för kursdeltagarna som i sin tur leder till ökad kunskap om läroprocessen etc.

Att forskaren är med under hela förloppet har också betydelse för kursledaren, läraren. Det är inte möjligt för någon pedagog att i undervisningssituationen kunna analysera och överblicka alla processer som kan behöva hanteras. Lärarens energi är riktad mot det som skall ske, mot vad man skall göra medan forskarens energi fokuseras på att förstå vad som händer, vad det är kursdeltagarna gör när de lär. Genom att under undervisningstillfällena och däremellan ha tillgång till forskarens reflektioner över vad denne sett ökas lärarens möjligheter att effektivisera sin lärargärning.

För forskaren betyder en integrerad process där man stödjer andra i deras utforskande att möjligheten till djupare förståelse av de fenomen man studerar ökar och därmed också möjligheten till att få fram mer användbar kunskap.

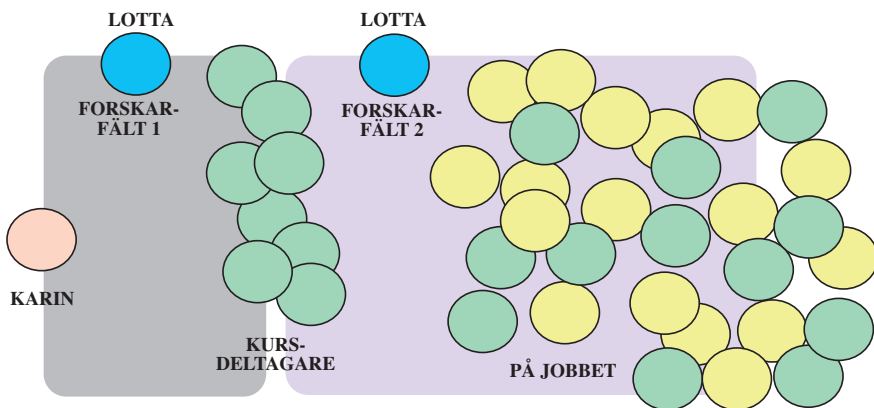
Genom den gemensamma reflektionen och de sammanhangsförkla-

ringar som växer fram ur samtalen med deltagare, lärare och andra uppstår löpande nya möjligheter att göra direkta insatser för verksamheten och testa möjliga förklaringar till hur det blir som det blir. Är förklaringarna rimliga och beskrivna på ett klagörande sätt är ett viktigt steg i utvecklingen redan taget och aktiva i verksamheten kan själva ta ställning till; när vi nu vet det här - vad gör vi då?

Denna skrift är därför i sig en del i processen, där berörda har möjlighet att ta ställning till på vilket sätt det vi nu vet om integration och hur effektiva lärprocesser går till, påverkar den egna verksamheten.

Två frågor är av intresse - i figuren nedan har vi kallat dem forskarfält ett och forskarfält två. Det första fokuserar på vad som sker i klassrummet, i gruppen av kursdeltagare, lärare och forskare. Den andra, forskarfält två, fokuserar på hur "det dagliga livet" i verksamheten ser ut för kursdeltagarna. Hur ser språkproblemen ut? Hur hanteras de? Vad får de för konsekvenser?

De båda forskarfälten är intressanta för varandra på så sätt att det som sker i det dagliga livet, på jobbet, naturligtvis påverkar det som sker på kursen och tvärtom. Effekten ökar om det som händer på kursen, det man talar om, ämnena som behandlas har relevans för ens jobb.

På samma sätt effektiviseras lärprocessen om det som sker på jobbet, till exempel att man uppmuntras att prata svenska och att man stöds i sin ambition att lära sig mer och bättre.

Lärande och lärklimat

Efter omfattande forskning och praktik vet man idag mycket om lärande och lärklimat. En viktig drivkraft för lärande är individens strävan att bli något, lyckas med något eller behärska något. Denna drivkraft uppstår om individen kan föreställa sig själv vara i den framtida önskvärda situation där man vill vara, exempelvis att samtala med någon på svenska. Då fokuseras energin just på att lära svenska.

Traditionell utbildning tar emellertid sällan hänsyn till individens egen strävan. Man tar där istället ofta utgångspunkt i vad någon annan vill att individen skall lära sig. På så sätt har man redan i utgångsläget missat en mycket viktig potential för att lärande skall komma tillstånd.

Forskningen visar också att förutsättningen för ett effektivt lärande är avslappning, mental koncentration och frånvaro av rädsla. I ett gott lärklimat undanröjer man således sådant som blockerar inläring, att man inte tror på sin förmåga, att man inte är trygg i situationen, att det man gör inte görs av fri vilja mm. Ett gott lärklimat försöker att skapa grogrund för att lärandet skall kunna göras aktivt av individen själv. Traditionell utbildning har genom sin brist på hänsyn för de individuella strävandena många moment som motverkar ett bra lärklimat som tex konkurrens, rädsla för att misslyckas, fixering vid betyg, närvarotvång etc. Vi valde den suggestopediska ansatsen i detta försök just för att den i sina grundteser bejakade dessa forskningsrön om lärande och lärklimat och därför hade mycket goda förutsättningar att lyckas med uppgiften.

Vad har vi kommit fram till?

Följande redovisning är en översikt av utsagor som kursdeltagare gjort. Innebörden är den tolkning som forskaren gjort mot bakgrund av vad som skett i gruppen samt av som framkommit under intervjuer med "kringmänniskor". Konsekvensen är att gå ytterligare ett steg och ställa sig frågan - om tolkningen av utsagan är rimlig; vad blir då konsekvensen.

Våra observationer framgår av bilden på omstående sida. Ur dessa har vi dragit ut några intressanta och återkommande teman som pekar på viktiga aspekter av lärprocessen. Vi har kallat dessa "de verksamma krafterna". De verksamma krafterna handlar om upplevelsen av klimatet, förhållningssättet till sig själv och andra och synen på kunskap och lärande.

Beskrivningen som följer är en fördjupning av de observationer och tolkningar som framgår av ovanstående bild och ett klarläggande av vad som verkar vara de verksamma krafterna med utgångspunkt både i vad kursdeltagarna uppger och den suggestopediska teori som har dominerat utbildningsaktiviteterna.

Utsaga:

Tolkning:

Betydelse för lärandet:

Jag tappade rädslan för att prata svenska...	Tidigare har jag inte vågat prata svenska...	När jag inte är rädd, vågar jag prata och då utvecklas mitt språk...
Jag lärde mig att alla svenskar inte tycker illa om invandrare...	Jag blev respekterad för den jag är....	När jag känner mig respekterad kan jag utvecklas och växa...
Jag hade en hunger att få prata svenska...	Mitt arbetsställe är inte den naturliga platsen att öva mig på svenska...	Genom att ha ett forum där jag kan få öva min svenska lär jag mig...
Istället för att hoppa över de svåra orden har vi pratat om dem...	Kursen har visat på möjligheter istället för begränsningar...	Att jag ser möjligheter istället för begränsningar bidrar till lärandet...
Mina arbetskamrater (invandrare) ironiserar över att vi går på kurs....	Lärprocessen stöds inte i det dagliga arbetet...	Språkutvecklingen hämmas eftersom det inte är accepterat som en bra grej...
Karin har byggt på våra meningar med våra pedagogiska poänger...	Utgångspunkten är det man redan kan och det har sedan byggts vidare på...	Att börja med det man kan, istället för det man inte kan underlättar lärandet...
Att utveckla språket är något man gör själv men kursen hjälper till...	Ingen annan kan lära mig svenska, det måste jag göra själv...	Kursen och andra insatser kan stödja läroprocessen...
Att skriva orden på papper på väggen gör det lättare att minnas...	Lärprocessen synliggörs för eleven i undervisningen...	Lärandet effektiviseras genom att fokus är på både lärandet och det som skall läras...

Verksamma krafter

Tillit

Tilliten för lärarens kunskande och erfarenhet, för att det som skall hända under kursens gång inte är farligt eller hotande, är grunden för att utveckling - lärande - skall ske. I en situation där inte tillit finns, finns inte heller någon grogrund för att ett konstruktivt lärande skall kunna uppstå. Att vi har tillit till den som säger något gör att vi lyssnar och tar till oss av det sagda - det är inte det sagda, argumenten som gör att vi tar till oss dem, tilliten måste komma först. Kursdeltagarna beskriver att de tappade rädslan för att prata svenska vilket vittnar om att tilliten för människorna i gruppen och situationen ledde till att man kunde och vågade börja prata svenska utan att vara rädd.

Kopplingen mellan lärarens roll som ”modell” - en modell som varje deltagare skapar hos sig själv - om hur det skulle kunna vara (jag skulle kunna prata lika bra svenska som hon...) och tillitens betydelse som grogrund för språklig utveckling leder oss in på vad som i många situationer hindrar att inläring sker.

Att kunna se sig själv i en annan situation

Människor bär ofta med sig erfarenheter av misslyckanden och skrämmande händelser som gör att man inte kan se sig själv i vissa situationer. Invandrare har ofta till exempel försökt att göra sig förstådda i

olika sammanhang men misslyckats. Sådana erfarenheter leder till att individens föreställning om sina egna möjligheter (eller omöjligheter) skapar negativa bilder, man kan helt enkelt inte se sig själv som duktig på det svenska språket. Detta gör att koncentrationen på att lära sig språket blockeras och energin förläggs istället på misslyckandet. Man fokuserar på omöjligheten att lära sig framför möjligheten. Och därmed är den inre motivation som krävs för lärandet eliminerad.

Vad beträffar kursdeltagarna i projektet hade de alla varit i Sverige under många år och alla hade varit aktiva i svenskt arbetsliv under minst fem år. När de sökte sig till kursen uppgav de alla att de själva inte ansåg sig behärska det svenska språket tillräckligt. Den tillit som kursen är uppbyggd kring, och som genomsyrat gruppens arbete, har eliminerat att energin förläggs på ”jag kan inte lära mig”.

Genom att kursen snarare visat på möjligheter att lära sig än begränsningar har motivationen och kraften hos kursdeltagarna istället fokuserats på ”jag kan lära mig”.

Att inte göra som på traditionella språk kurser - hoppa över de svåra orden - (som egentligen förmedlar budskapet ”du kan inte”), och istället ta tag i dem, diskutera dem och visa på dess olika betydelser och i vilka sammanhang de passar in sänds det indirekta budskapet ”du kan lära dig”. Och om inte tilliten för lärarens förmåga att bedöma om jag faktiskt kan finns, så skulle budskapet inte få någon effekt hos mottagaren.

Tilliten skapas inte genom att man kommit överens om att "här skall råda ett tillitsfullt klimat". Tilliten är något som byggs upp genom konsekvent handlande från kursledningens sida och förutsätter förmåga att kunna hantera en stor variation av situationer på ett sätt som bidrar till att bygga upp det tillitsfulla klimatet.

Igenkännande

Varje människa har sin unika begränsning i den egna uppfattningen av vad man klarar av eller inte tror sig klara av. Man kan likna begränsningen vid horisonter bortom vilka man inte kan se. Det som ligger utanför förståelsehorisonten är sådant som individen inte vet att han inte vet och därför inte heller direkt kan se att han skulle behöva. Andra upplever sig dock ofta se vad man har behov av att veta mer om. En förutsättning för att individen skall kunna se bortom sin horisont är att man börjar med det som är bekant, det man vet och känner igen.

När kursdeltagarna säger att Karin byggt på deras meningar med pedagogiska poänger betyder detta att utgångspunkten för det som hänt under kursens gång har varit förankrad inom kursdeltagarnas horisont - utgångspunkten har varit den svenska de redan kan.

Genom att på detta sätt ”fånga människor där de är”, i något de känner igen, finns bättre förutsättningar för att vidga horisonterna än att börja med något som de inte känner igen. Att lära sig grammatik är ett belysande exempel. Att lära sig grammatiska lagar för att kunna de grammatiska lagarna (som oftast ligger utanför min horisont) fyller ingen funktion förrän jag kan se dess relevans för mitt eget språkbruk. Om jag däremot börjar med språket och allt eftersom det uppstår behov av att kunna göra grammatiska konstruktioner konfronteras med grammatik - då effektiviseras lärprocessen.

Att efterfråga

När det handlar om att lära sig det svenska språket och att då efterfråga ny kunskap, nya ord, nya betydelser har stor betydelse för hur effektivt inläringen sker. Att fråga är att blotta ett intresse, en önskan om att få veta mer.

Att denna önskan uppstår är en av anledningarna till att kursen blir så effektiv då det betyder att det som sägs blir som frön som sås i en näringsrik och välberedd jordmån. Om önskan inte finns existerar heller ingen jordmån för att ny kunskap integreras eller ges möjlighet att växa.

Resonans är ett bra ord för att beskriva fenomenet - det finns en klangbotten i kursdeltagaren som tar emot och ljuder med de vibrationer som samtalet mellan kursdeltagare och lärare förmedlar. Det är när jag själv frågar, när jag uttrycker min undran som min jordmån är som bäst mottaglig för ny kunskap.

Något man gör själv

Att utveckla språket är något man gör själv säger en av kursdeltagarna. Bakom ett uttalande som detta ligger det faktum att ingen annan kan lära mig något - men jag kan lära mig av andra. Under kursens gång har man inte bara lärt sig av Karin och Lotta, som råkar kunna det svenska språket, utan också av varandra. På så sätt utnyttjas en större potential av allas kunnande och effekten blir större.

Att Zi Lien som kommer från Kina korrigerar Viktor Barra som kommer från Chile när han uttalar ett ord fel är ett utmärkt exempel på, inte bara att lära sig av varandra utan också på hur positiva erfarenheter skapas, i detta fallet kunde Zi Lien hjälpa Victor att uttala ordet rätt. Hon hade kunskapen och hon fick tillfälle att använda den.

Kraften i det reflekterande samtalet

Men vad är det som gör att detta händer? Hur kan man frammana människors kunnande så att det kommer till sin rätt? Förutom klimatet

som ovan beskrivits, är plattformen och förutsättningen för att något skall kunna växa pekar suggestopedin på att det handlar om kommunikation - ett sorts kommunikativt klimat där konstruktiva samtal kan föras fritt från konkurrens, antagonism eller prestige.

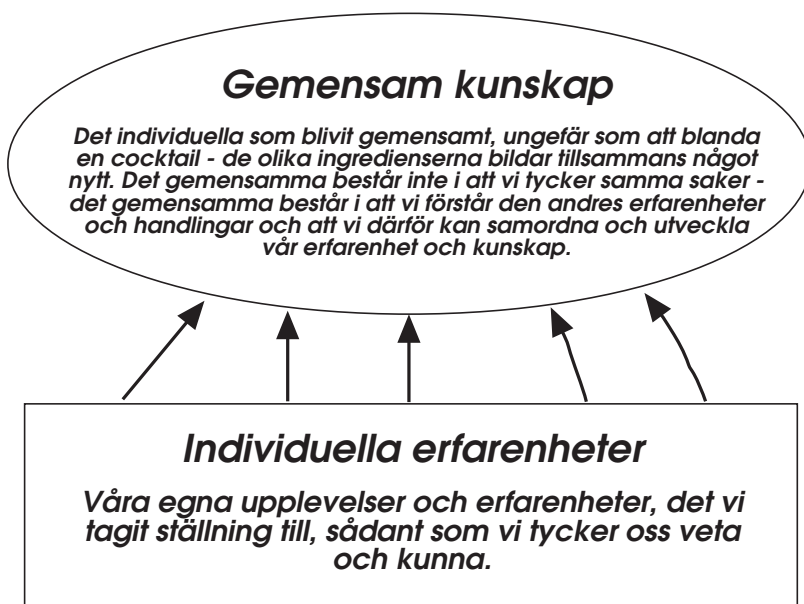
”De reflekterande samtalen används också för att utforska människans egna möjligheter och begränsningar. Människan måste nämligen ständigt upptäcka vad man vill och vilka ideal man strävar mot. Man måste upptäcka vad man vågar och vad man oroar sig för. Allt detta är kunskaper som individen själv måste vinna för att samtalet skall fungera och andra skall kunna lita på att var och en kan stå för vad hon säger sig kunna och vilja göra. Därför måste man bygga upp en gemensam trygghet så att man gemensamt kan klara av det uppdrag man ställts inför men ändå ge utrymme för människor att pröva sina vingar.”
(Wennberg, Hane, 1995)

Denna definition på ett reflekterande samtal stämmer väl överens med vad för sorts samtal som skett under kursens gång som haft direkt inverkan på lärprocessen.

Genom att prata svenska under trygga förhållanden har man utforskat sina egna språkliga möjligheter och begränsningar och tillsammans har gruppen byggt en gemensam trygghet som bland annat leder till att Zi Lien, när hon korrigerar Viktor får utrymme och möjlighet att pröva sina egna vingar. Denna trygghet var också påtaglig vid examenstillfället då gruppen bjudit in sina närmaste chefer att vara med. Trots att gästerna som kom var fler än kursdeltagarna själva hämmade inte detta samtalet - för dem som var där var det tydligt att gruppen arbetat upp en gemensam trygghet och säkerhet att använda sitt nyvunna språk.

En rikare arbetsgemenskap - hur?

När människors gemensamma kunskap är en viktig potential för att utveckla arbetet, både när det gäller teknik, miljö och effektivitet, blir det allt angelägnare att förstå hur man av individuella erfarenheter och individuella kunskaper kan göra, åstadkomma, gemensamma erfarenheter och gemensam kunskap.

De slutsatser, här beskrivna som verksamma krafter, är några viktiga faktorer i processen att göra det individuella gemensamt. Dessa är i allra högsta grad användbara även utanför klassrumssituationen.

Vi kan alla ställa oss frågorna hur vi, i vårt dagliga arbete bidrar till att skapa ett tillitsfullt klimat? Hur undviker vi att bidra till att andra människor får erfarenheter av misslyckanden? Hur bidrar vi till att visa på möjligheter istället för begränsningar? Hjälper vi till att formulera bilder av hur det skulle kunna vara annorlunda än vad det är? Bidrar vi till att väcka människors nyfikenhet, önskan att få lära mer?

Det är naturligt för oss människor att inte bara finna oss i det som är, vi är ständigt sysselsatta med att avgöra hur det skall bli; hur bör vi göra för att det skall bli som vi vill? Det handlar om att reda ut våra mål så att vi inte behöver ångra valen samt finna de lämpligaste medlen. Det handlar framför allt om att bli säker på att dessa mål och dessa medel är meningsfulla.

Nödvändigheten av en rikare arbetsgemenskap kan vi alla vara överens om, det är där människor mår bra och kan utvecklas, det är där moderna högproduktiva arbetsformer kan ta tillvara på mänskliga potentialer på ett konstruktivt sätt och samtidigt öka flexibiliteten och effektiviteten. I detta komplexa sammanhang händer det ofta att man är medskyldig till det som händer även om man inte är ansvarig.

Vill vi bidra till en rikare arbetsgemenskap för oss alla, har vi all anledning att ställa oss dessa frågor - oavsett vår position eller uppgift. En rikare arbetsgemenskap kan inte garanteras av några få eldsjälar som vill väl, en rikare arbetsgemenskap bygger på allas aktiva handlingar och är en strävan som kräver ständiga ställningstaganden, ständiga omtolkningar och ständiga insatser från oss alla.

Bilaga - Suggestopedins grundteser

Suggestopedi är ett pedagogiskt förhållningssätt som använder sig av andra kunskaper om lärande och andra principer för hur man skapar ett bra lärklimat än de som praktiseras i den traditionella skolan. Nedan följer en kort beskrivning av några av suggestopedins grundteser som kan härledas direkt ur deltagarnas egna upplevelser och reflektioner om kursen. För den som är djupare intresserad av suggestopedins metod rekommenderas Jean Lerèdes bok ”Suggestopedi”, utgiven av Stiftelsen Pedagogisk Utveckling, Tierp.

Suggestopedi

Suggestopedi är den praktiska tillämpningen av vetenskapen suggestologi. Suggestionen är människans mest grundläggande kommunikation utan vilken ingen kommunikation kan ske. Suggestionen är ett allmänt fenomen i mänsklig kommunikation som står för de miliontals detaljer som vi, normalt, inte lägger märke till men som har stor betydelse för vår förståelse av alla de vardagliga situationer vi upplever. Vårt undermedvetna uppfattar oändligt stora mängder information, allt från kroppshållning och röstläge hos den vi talar med, till ljusförhållanden och rummets karaktär. Så länge vi inte har tänkt medvetet på dessa mini-detalyer, kan vi kalla dem suggestioner. Vi vet att dessa suggestioner påverkar oss och våra lärprocesser mycket starkt. Det är när suggestionerna samspelar med det stoff, eller det som vi

skall lära oss, som vi har vårt medvetna fokus på vi kan utnyttja mer av vår inlärningskapacitet.

En grundläggande uppfattning inom suggestopedin är att kommunikation sker på flera plan, samtidigt.

”Syftet med suggestologin är att utforska individen i all sin mångfald och dess komplexa inbördes förhållande till sin omgivning.” (Lerède, 1986)

En grundtes inom suggestopedin är att människan besitter outnyttjad potential i det som kallas den mänskliga hjärnans reserver. När Georgi Lozanov på 60-talet börjar att utforska fenomenet söker han efter principer för att kunna aktivera, frammana, denna outnyttjade potential. För att kunna göra detta måste han först förstå det som han då kallar ”individen i all sin mångfald” och ”dess förhållande till sin omgivning”.

Georgi Lozanovs forskning, liksom all annan modern pedagogisk forskning, visar att den bästa lärmiljön uppnås om man kan skapa positiva föreställningar om sig själv och andra genom avspänning, mental koncentration och ett tryggt klimat. Mot denna bakgrund blir naturligtvis lärarens roll en annan än i en traditionell utbildning.

För att kunna skapa det bästa förutsättningarna för lärande krävs lärarens absoluta övertygelse är att eleven kan lära sig. Alla kan, ingen får lämnas utanför.

Suggestopedins pedagogik är läraren. Lärarens auktoritet uppfattas av eleverna som en form av trovärdighet för att det eleven själv önskar göra kommer denne också att lyckas med. Den trygghet som denna trovärdighet medför leder till tillit till läraren och varandra. Detta ökar elevens psykiska engagemang i aktiviteterna vilket leder till ett

än mer accelererat lärande allt eftersom kursen fortskrider. Detta har också poängterats av eleverna på denna kurs. Läraren beskrivs som dirigenten medan kursdeltagarna liknas vid orkestermedlemmarna.

Att upplevelsen av ett tryggt klimat är en starkt bidragande faktor till lärandet återkommer i många deltagares utsagor. Denna insikt återfinns man också i många beskrivningar av suggestopedisk metod.

”Inget slags konformism, ingen underkastelse under en grupps eller en dominerande personlighets auktoritet överhuvudtaget, kan leda till aktiveringen av psykets funktionella reserver. Auktoriteten, om den vill vara effektiv och suggestiv, måste accepteras frivilligt. Den förutsätter förtroende från de som den utövas på.” (Lerède, 1986)

”Det ligger i själva verket i suggestionens innersta väsen ett överlämnande, ett släppa taget, ett ’lösgörande’ från de medvetna funktionerna, som skulle upplevas som osäkerhetsskapande om de som den suggestiva undervisningen vänder sig till inte med fullt förtroende kan lita på lärarens auktoritet. (Lerède, 1986)

Litteratur och människor som inspirerat författaren under arbetets gång

Hedgren et al, författare till Samarbetsdynamiks abonnemangsrapport 52 "Inte kan väl jag. Jag är ju bara ett vårdbiträde!" har utvecklat tankarna kring den kvalitativa ansatsen i forskningsprocessen som även legat till grund för detta arbete, att forska med och för människor istället för om människor.

Lerède, Jean, har författat boken "Suggestopedi" (Tierp, 1986) som ger ledning för den som vill veta mer om suggestopedins grunder. För den som vill få en överblick över hur suggestopedin tillämpas världen över rekommenderas också boken "Proceedings of the International Conference on Suggestopedia" (Tierp, 1991).

Ramírez, José Luis, fil dr i samhällsplanering, som författat avhandlingen "Skapande mening" (Nordplan, Stockholm, 1995) är den som utvecklat tankarna kring tillitens betydelse som existensiellt villkor för att skapa en fast relation mellan människan och hennes värld. Den humanvetenskapliga handlingsteorin, som Ramírez företräder, hävdar också att även om vi inte är direkt ansvariga för händelseförloppet så är vi ofta både delaktiga och att betrakta som medskyldiga till hur det blir som det blir när vi gör det vi gör.

Wennberg, Bengt-Åke & Hane, Monica beskriver det reflekterande samtalet i abonnemangsrapport 49; "Reflekterande Samtal".

Whittaker, Dorothy & Galvin, har utvecklat grunderna i forskningsmetodikerna kring vad vi idag kallar "Research Partnerships" som finns närmare beskrivet i rapporten "Research Partnerships", University of York, 1994.